

Xeyrəddin Qoca Yeni ilə gülə-gülə

İstəyirdim görəsən...

Yaşlı bir kişi Həcc ziyarətinə getmək istəyir. Bir az pulu varmış. Pulunu saxlamaq üçün verməyə etibarlı bir adam axtarır. Qərara alır ki, məscidə gedib axunda versin. Axundla görüşüb, deyir:

– Axund ağa, mən Həcc ziyarətinə getmək istəyirəm. Bir az pulum var, onu sizə verim, saxlayın. Başıma bir iş gəlsə, fəqir-füqəraya paylayın. Sağ-salamat gəlsəm, özümə qaytarın.

Axund etibarlı adam olduğunu sübuta yetirmək üçün belə bir iş görməyi məsləhət görür:

– Mən pulu səndən yalnız məscidin işçilərinin şahidliyi ilə götürə bilərəm. Qoy sənin də üreyin sakit olsun.

Axund məscidin bütün işçilərini – möminləri, malları, təxminən yüz nəfəri bir yerə yığıb, onların şahidliyi ilə əmanəti qəbul edir.

Kişi Həcc ziyarətini başa vurub axundun yanına qayıdır, ondan verdiyi əmanəti istəyir. Axund dillənir:

– A kişi, mən heç sənı görməmişəm və tanıyıram. Nə əmanət, nə pul?

Kişi təəccüblə:

– Axund ağa, mən məscidin bütün mömin müsəlmanlarının şahidliyi ilə sizə pul verdim ki, saxlayasınız. Yəni yadınızdan çıxıb?

Axund:

– Onda qoy onları çağırım, soruşaq.

Camaat yığılır. Axund camaata üz tutub deyir:

– A kişilər, bu adam gəlib mənə deyir ki, Həccə gedəndə sizin şahidliyinizlə mənə saxlamaq üçün pul verib. Mən də deyirəm ki, pul görməmişəm, onu tanıyıram. Siz pul görmüsünüzmü, bu kişini tanıyırsınız?

Hamı bir ağızdan dillənir ki, “xeyir, biz nə pul görmüşük, nə də bu adamı tanıyıraq”!

Axund camaata:

– Yaxşı, gedin, – deyir.

Adamlar gedəndən sonra axund

qəzetə бүкүлү əmanəti kişiye qaytarır. Kişi lap mat qalır və soruşur:

– Axund ağa, bu nə həngəmədir çıxarırsan? Pulu verirdin əvvəldən verəydin də. Təzədən bu qədər adamı niyə başımıza yığdırdın?

Axund cavab verir:

– İstəyirdim görəsən ki, biz kimlərlə işləyirik...

Arayış ver ki...

İşdən çıxıb tələsik özümü yaxınlıqdakı bərbərxanaya çatdırdım ki, üz-başımı qaydaya saldırıb qaçım evə. Çünki arvad yaxşı bilirdi mən işdən saat neçədə çıxıram və yarım saat yol getməyimi üstünə gələndə nə vaxt evə çatmalıyam. Əgər, evə gələndə “hesab” düz gəlməsə, o günüm, hətta bir həftəm qara keçərdi...

Tərs kimi, bərbərxanada müştəri çox idi, hər ustaya beş-altı adam “göz dikmişdi”. Öz-özümə götür-qoy eləyib fikirləşdim ki, onsuz da gecikmişəm. Yaxşısı budur, gözləyim.

Nəhayət, növbəm çatdı, oturdum bərbərimin stulunda. O, əllərini yuyub bir siqaret çəkənə kimi xeyli vaxt itdi. Nəhayət üz-başımı da, cibimi də mafi qayda ilə “qırxandan” sonra, bərbərxanadan hansı sürətlə çıxdığım yadımda deyil, bir də gördüm evin qapısına çatmışam, zəngin düyməsini basıram. Düyməni bir neçə dəfə basdım, amma qapını açan olmadı. Elə bildim, arvad yatıb. Bir az gözləyib, sonra qorxa-qorxa zəngin düyməsini bir də basdım. Bu dəfə arvad qapını açdı, başını bayıra çıxarıb qışqırdı:

– Harada ləngimişdin, qayıt get ora!

Qapını üzümə elə çırpdı ki, az qala lay divar qopub üstümə düşəcəkdı.

Xeyli bayırda qaldıqdan sonra zəngin düyməsini bir də basdım. Arvad qapını açıb acıqlı-acıqlı şəhadət barmağı ilə mənzili göstərdi:

– Keç içəri, görüm!

Qapıdan içəri girər girməz o,

Ərəbzəngi kimi qabağımı kəsib əllərini belinə qoyaraq soruşdu:

– Haradaydın, ay?... Demişdim, qoy qalsın!

Ağzımı açmağa aman vermədi:

– De görüm, səndən duxi iyi niyə gəlir?

O, iki barmağı ilə pencəyimin üstündən nə işə götürəndə gözləri hədəqəsindən çıxdı:

– Bu kimin tüküdür belə, hə? İndi bildim haradaydın!..

Daha dözə bilmədim.

Cəsərlənlə qışqırdım:

– Ay arvad, harada olacağam, bərbərxanada! O tük də öz başımın tüküdür, nə istəyirsən məndən?!

Yenə qanımı qaraltdı. Düz bir həftə küsülü qaldıq. İndi hara getsəm, kimin yanında olsam, xahiş edirəm ki, nə zaman hansı məkanda olduğum barədə mənə “arayış” versinlər. Hər ehtimala qarşı...

Hərənin öz yeri

Uzunqulaqla it təzəcə dostlaşmışdılar. “Can” deyib, “can” eşidirdilər. Aralarından su da keçmirdi. Bir gün it uzunqulağa dedi:

– Gəl, biz də torpağı əkib-becərək, ona-buna möhtac olmayaq.

Uzunqulaq anqırıb razılığını bildirdi, ancaq hər ehtimala qarşı soruşdu:

– Nə əkək, it qardaş?

– Məsələn, buğda.

Uzunqulaq fikrə getdi:

– Onda məhsulun torpağın üstünə çıxan hissəsi mənim olsun, kökü sənin, razısan?

İt hürərək razılığını bildirdi.

Buğdanı əkib-becərdilər, sünbül hissəsini uzunqulaq götürdü, kökünü də it. İt başa düşdü ki, uzunqulaq onu aldadıb. Öz-özünə fikirləşdi: “Borclu borclunun sağlığını istər”.

O biri il uzunqulaq gəldi ki, it qardaş, gəl kartof əkək...

İt dostunun sözünü ağzında qoydu:

– Onda məhsulun torpağın üstünə çıxan hissəsi mənim olsun, altında qalan hissəsi də sənin, razısan?

– Razıyam – deyər uzunqulaq qulaqlarını şəkəyib bic-bic güllümsədi.

Əkdilər, becərdilər. İt yenə aldanmışı görüb, əllərini göyə qaldıraraq dedi:

– Ay Allah, mənı yaratmışdın, bəs uzunqulağı niyə yaradırdın, hə?! Məni ona möhtac etməsəydin, olmazdı?

Qeybdən bir səs gəldi:

– Sən belə işlərə qarışma, küçük! İtin it yeri var, uzunqulağın da uzunqulaq! Bildin?!

Yalan-palan

Uşaq vaxtı adamın ağılı kəsmir, nə desələr inanır. Biz də eləydik, deyilən, yazılan bir şey oldu ha, mütləq inanırdıq. Ümumiyyətlə, bizimkilər yazıya lap çox inanırlar. Məsələn, qəzetlərdə yazırlar ki, filankəs pis adamdır, qurtardı! Haq-qında yazılan adam peyğəmbər kimi olsa da xeyri yoxdu. Yaxud yaxşı adamı pis qələmə verdilərsə, “kitabı bağlandı”.

İndi bizim məqsədimiz qəzetçilərin nəyi necə yazdıqlarından, yaxud da adamların hər yazılana inanıb-inanmamalarının lazımlı-lazımsız olub-olmadığından söhbət açmaq deyil. Söhbətimiz müsəlman üçün yazıya pozu olması barədədir.

Uşaq vaxtı kitablarda oxuyurduq ki, insan meymundan əmələ gəlib. Biz də buna inanırdıq. Böyüdük, orta məktəbi, universiteti bitirdik, amma çox fikirləşdik ki, ayə, görəsən, doğrudan da insan meymundan əmələ gəlib, yoxsa yox? Hər də gününün qabağına keçib özümüzə meymunda oxşarlıq axtarırdıq. Meymunun da gözləri var, insanın da. Meymunun da əlləri, ayaqları var, insanın da. Meymunun da burnu, qulaqları var, insanın da. Meymunun da bədəni tüküdür, insanın da. Elə insan var bədəni meymundan tüküdür. Baxanda adam qorxur. Xülasə, insanda olanlar meymunda da var. Belə şeyləri düşünəndə deyirsən, bəlkə də kişilər düz yazıblar, insan meymundan əmələ gəlib. Amma meymun insana baxanda bir az eybcərdir. Bu eybcərliyi görəndə düşünürsən, bəlkə meymun insandan əmələ gəlib?

Sözün qısa, bu həyatda çox yaşadığ, çox ömür sürdük, amma meymundan insan əmələ gəldiyini, yaxud onun tərsini görmədik. Belə getsə, ömrümüzün axırına kimi də görməyəcəyik. Bəs bu sirri necə açmaq? İnsan meymundan, yoxsa meymun insandan əmələ gəlib?

Adamın yadına toyuq-yumurta məsələsi düşür... Bunlar hamısı yarıdanın işləridir, özü bilər. Görəsən, insanlar niyə yalan-palan yazıb, bir-birini aldadırlar, hə?

Qoz ağacının başında

(Hakimin söhbəti)

Cavan vaxtlarım idi, rayonların birində hakim işləyirdim. Özüm də kasıb yaşayırdım, hələ, necə dəyərlər, alıb-verməmişdim. Bir gün bir kişini tutdular ki, tikinti idarəsindən taxta oğurlayıb, yəni

dövlət əmlakını mənimsəyib. Məhkəmədən əvvəl kişi gəldi ya-nıma ki, bəs filan qədər pulum var, verim, cəzamı yüngül elə. İnanın, elə kasıblamışdım ki... Bu yandan da pul təklif olunurdu. Bilmədim alım, yoxsa almayım? Rayonun başçısı ilə də yola getmirdim. Bilsəydi, əlli-ayaqlı basdırardı məni dama. Qalmışdım “iki daşın arasında”. Nə etməli?

Dedim kişi, dur sənın maşınınla gedək filan kolxoza baş çəkək, gələk. Getdik. Kolxoza çatanda gördük yolun kənarında böyük, qol-budaqlı qoz ağacı var, üstündə də çoxlu yetişmiş qoz. Kişiyə dedim gəl, çıxmaq ağaca, silkələyək, qoz tökülsün yerə, sonra yığmaq maşına. Razılaşdı. Ağacın başına təzəcə çıxmışdıq ki, dilləndim:

– Onu ver görüm bura!

– Nəyi?

– Pulu də... Bayaq demirdin?

Kişi üç min dolları verdi mənə. Ağacdən düşdük. Kişini göndərdim ki, gedib qozu təmizlətdirsın qoysun filan yerə. Özüm də getdim çoxdan dostluq etdiyim kolxoz sədrinin yanına. Sədrin otağına çatır-çatmaz pulu бүкүлү şəkildə ona verib dedim ki, sabah gəlib aparacağam.

Rayona, iş yerinə qayıdanda bir neçə vəzifəli şəxs – başçı, polis rəisi, prokuror, millət vəkili və Bakıdan gələn nümayəndə başımın üstünü kəsirdi ki, tez elə, bu kişidən aldığın rüşvəti qoy masanın üstünə.

Qorxudan tərs-su məni apardı, amma özümü o yerə qoymadım, dilləndim:

– Nə pul?

Nəsə... Hər yeri, yırtıq-deşikləri axtardılar, pulu tapa bilmədilər. Düşdüm dövlət əmlakını qəddarcasına mənimsəyən və əvəzində mənə rüşvət verən kişinin üstünə, nə düşdüm:

– A kişi, sən mənə pul vermisen?

– Vermişəm.

– Harada, kimin yanında?

– Qoz ağacının başında...

Sonra üzümü məni sorğu-suala çəkənlərə tutdum:

– Eşitdiniz? A kişilər, mən hakim, dəli-zad olmuşam ki, gedib qoz ağacına çıxam, orada rüşvət alam? Rüşvət almağa yer tapılır?

Sözün qısa, heç nəyi sübut edə bilməyən komissiya üzvləri ilə birlikdə çörək yeməli olduq. Masa arxasında Bakıdan gələn qonaq soruşdu:

– Daha olan-olub, keçən-keçib, mən ölüm də görək, o kişidən pul almısan, yoxsa yox?

– Cibindəki diktafonu söndür, deyim.

Qonaq cibində diktafon olmadığını bildirdi.

– Əşi, almışam, atasını da yandırmışam! Buradan çıxanda min manatını da sənə verəcəyəm. Uzaq yol gəlmisən, əliboş getməyəcəksən ki!

Qonaq şaqqanaq çəkib güldü. Amma yeyib-içənlərdən heç kim bilmədi ki, o, niyə güllür...